

İLKÖĞRETİM ÇAĞINDAKİ ÖĞRENCİLERİN VERGİLERİ ALGILAMASI: AFYONKARAHİSAR İLİ ÖRNEĞİ¹

*Doç.Dr.İsa SAĞBAŞ**
*Adem BAŞOĞLU***

ÖZET

Çalışmada ilköğretim çağındaki öğrencilerin vergiyi nasıl algıladıkları ve vergiyi algılamaları üzerinde etkili olan faktörlerin neler olduğu konusu, Afyonkarahisar ilinde ilköğretim öğrencileriyle yapılan anket ve mülakattan elde edilen veriler ışığında incelenmiştir. Araştırmada öğrencilerin vergiler ile kamu hizmetleri arasında bağlantı kuramadığı gözlenmiştir. Öğrencilerin vergi konusunda algılama yanılgılarının fazla olduğu görülmüştür. Öğrencilerin vergiyi algılamaları üzerinde cinsiyet ve eğitim düzeyinin belirleyici olmadığı bulunmuştur. Öğrencilerin yaşı, ailenin gelir düzeyi ve anne babanın eğitim düzeyi arttıkça, öğrencilerin vergiyi doğru algılamalarının arttığı gözlenmiştir. Bu bulgulardan yararlanılarak ilköğretim çağındaki öğrencilerin vergiyi doğru algılamaları için bazı yöntemler geliştirilebilir.

ABSTRACT

This study investigates tax perception of primary school students and the factor that affect it. Questionnaire and interviews are conducted on primary school students in Afyonkarahisar. In the research, it is observed that students can not establish the link between taxes and public services. The findings show that tax misperceptions of students are several. The results suggest that sex and education level are not determinants of tax perception. Yet, it is found that while students's age, income and education levels of parents increase, tax

¹ Bu çalışma, Adem BAŞOĞLU'nun Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi Sos.Bil.Enst. Maliye Bölümü'nde 2006 yılında sunmuş olduğu "İlköğretim Çağındaki Öğrencilerin Vergileri Algılaması: Afyonkarahisar İli Örneği" adlı Yüksek Lisans Tezinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

* Afyon Kocatepe Üniversitesi, İ.İ.B.F., Maliye

** Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maliye Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi.

perception of students increase. Some methods could be developed by utilizing the findings of the study for a better tax perception of primary school students.

I. GİRİŞ

Vergi, devlet örgütünün yürütülebilmesi ve bu yolla toplumsal ihtiyaçların karşılanabilmesi için gerekli olan gelir kaynaklarının en önemlisidir. Vergiyi kamu hizmetlerinin bir bedeli gibi algılamak vergiye bakışı olumlu yönde, vergiyi devlet tarafından zorla alınan bir yük, bir ceza gibi algılamak vergiye bakışı olumsuz yönde etkilemektedir. Bu nedenle vergiler ile kamu hizmetleri arasında bir ilişki (mali bağlantı) kurulması, insanların vergi ödemeyi daha ihtiyatlı değerlendirmesini sağlayacaktır. Aksi halde vergilerin olumsuz algılanması, insanların vergi ödeme isteğini azaltarak vergi alanındaki kayıt dışı ekonominin artmasına yol açacaktır.

Çalışmada ilköğretim çağındaki öğrencilerin vergiyi nasıl algıladıkları ve vergiyi algılamaları üzerinde etkili olan faktörlerin neler olduğu konusu incelenmiştir. İlköğretim çağındaki öğrenciler yarımın büyükleri olarak vergiler ile daha aktif bir şekilde ilgileneceklerdir. Onların küçük yaşlarda vergiyi olumsuz algılaması ileride vergilere karşı olumsuz eğilimler sergilemelerine yol açabilecektir. Bu nedenle ilköğretim çağındaki öğrencilerin vergiyi nasıl algıladıklarının incelenmesi, küçük yaşlarda öğrencilerin vergiyi doğru algılayamamaları nedeniyle ileride vergilere karşı geliştirebilecekleri olumsuz davranışların önüne geçilmesine ve böylece vergi alanındaki kayıt dışı ekonominin azaltılmasına katkı sağlayacaktır.

Çalışmada önce, vergi algılamasının teorik yönü üzerinde durulmuştur. Daha sonra, ilköğretim çağındaki öğrencilerin vergiyi algılamasını belirlemeye yönelik Afyonkarahisar ilinde ilköğretim öğrencileriyle yapılan anket ve mülakat sonuçlarına yer verilmiştir. Sonuç ve öneriler bölümünde ise, vergi algılamasının genel bir değerlendirmesi yapılarak çocuklar açısından önemi ve yapılması gerekenlere yer verilmiştir.

II. VERGİ ALGILAMASININ TEORİK YÖNÜ

A) VERGİ KAVRAMI VE VERGİNİN NİTELİKLERİ

Kamu giderlerinin finansmanında başvurulan kaynakların en önemlisi olan verginin kökeni, toplum halinde yaşamının ve devlet bilincinin gelişmeye başladığı dönemlere kadar uzanır².

Vergi, Türkçe’de vermek kökünden gelen ve anlamı hediye edilen, karşılıksız verilen bir değeri belirtmektedir. Eski dönemlerde vergi yerine iane, imdadiye, atıye ve tekalif gibi kelimeler kullanılmıştır. Fransızca’da impôt, taxe; Almanca’da steuer, taxe; İngilizce’de impost, tax, duty; İtalyanca’da imposto ve İspanyolca’da impuesto kelimeleri vergi anlamında kullanılmaktadır³.

Vergi, devletin egemenlik gücüne dayanarak yüklenmiş olduğu görevlerini yerine getirebilmek için, kişilerden hukuki cebir altında, özel bir karşılık beklemezsiniz ve geri verilmemek üzere kanunla aldığı maddi (parasal) katkı şeklinde tanımlanabilir. Bu tanımdan hareketle verginin başlıca özellikleri; devletin egemenlik gücüne dayanılarak ve kanunla alınması, devletin topluma karşı yüklenmiş olduğu görevleri yerine getirmek amacıyla alınması, önceden belirlenmiş kurallara göre gerçek ve tüzel kişilerden alınması, karşılıksız olması, cebri olması ve parasal bir yükümlülük olması şeklinde sayılabilir.

B) VERGİ PSİKOLOJİSİ VE VERGİ ALGILAMASI

Vergi psikolojisi, vergi ile doğrudan doğruya ilgisi bulunan bireysel ve toplumsal bütün psikolojik olayları inceleyen bir ilim olarak tanımlanabilir⁴. Vergi psikolojisi, mali araçlardan sadece vergilerin insan davranışları üzerindeki etkilerinin araştırılmasını konu edinmekte iken; mali psikoloji, tüm mali araçların insan davranışları

² Metin ERDEM, Doğan ŞENYÜZ, İsmail TATLIOĞLU, *Kamu Maliyesi*, Ekin Kitabevi Yayınları, İkinci Baskı, Bursa, Eylül 1998, s. 84.

³ Orhan HANÇERLİOĞLU, *Ekonomi Sözlüğü*, Remzi Kitabevi, 8. Basım, İstanbul, 1999, s. 468.

⁴ Fevzi DEVRİM, Sabri TEKİR ve Mustafa ŞİRİN, *Vergi Psikolojisi (Ders Notları)*, İzmir, 1981, s. 45.

üzerindeki etkilerinin araştırılmasını konu edinmektedir. Dolayısıyla vergi psikolojisi, mali psikoloji alanının içinde yer almaktadır.

Psikolojide algılama (idrak); insanın çevresindeki nesnelere, içindeki oluşumları duyu organları aracılığıyla kavramasıdır⁵. Vergi algılaması, vergi psikolojisi içerisinde ele alınmaktadır. Vergi algılamasının daha önce yapılmış bir tanımı olmamakla birlikte, algılama kavramından hareketle vergi algılaması (tax perception), insanların vergileri duyu organları aracılığıyla anlamlandırması şeklinde tanımlanabilir.

C) VERGİ ALGILAMASININ ÖNEMİ

Vergi psikolojisi içerisinde yer alan vergi algılaması, aynı zamanda insanların vergiye bakışını yansıtmaktadır. Vergiyi kamu hizmetlerinin fiyatı gibi algılamak, verginin mantığını kavramak ve vergiyi doğru algılamak bakımından önemlidir. Bu durumda insanlar vergi vermeyi daha ihtiyatlı değerlendireceklerdir. Çünkü toplumun yararına olduğu ve daha sonra hizmet olarak topluma yansıtacağı bilinci vergilere olumlu yönde bakmaya neden olacaktır. Bunun yanında vergiyi devlet tarafından zorla alınan bir yük, bir ceza gibi algılamak insanların vergi ödeme isteğini azaltarak vergi alanındaki kayıt dışı ekonominin artmasına yol açacaktır. Bu nedenle vergilerin nasıl algılandığı önemlidir.

Kişilerin vergi vermemesi, sadece devlete zarar vermemekte, aynı zamanda devletin sunduğu hizmetler vergiler ile karşılandığından kişilerin kendisinin, yakınlarının ya da toplumun devletin sunduğu hizmetlerden gereği gibi yararlanamamasına neden olmaktadır. Uzun dönemde ise devlet gelirlerindeki azalma ekonomiyi olumsuz yönde etkilemekte; işsizlik, enflasyon, borçlanma sonucu borç faiz ödemelerinde sıkıntı gibi istikrarsızlıklar oluşmaktadır.

Toplumun vergileri doğru algılaması, vergi alanındaki kayıt dışı ekonominin azaltılması ve böylece vergi gelirlerinin artması bakımından önemlidir. Vergi gelirlerinin artması ise, mali ve ekonomik yönden güçlü bir devletin sağlayacağı olanaklardan

⁵ Sabri ÖZBAYDAR, *Psikoloji*, Altın Kitaplar Yayınevi, 17. Baskı, İstanbul, 1986, s. 42.

(örneğin daha iyi eğitim, daha iyi sağlık hizmeti gibi) toplumun faydalanması anlamına gelmektedir.

D) VERGİ ALGILAMASINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Kişilerin vergi algılamasını etkileyen faktörler; kişisel faktörler, sosyokültürel faktörler, ekonomik faktörler ve politik ve hukuki faktörler olmak üzere dört başlık altında toplanabilir. *Kişisel faktörler* yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi, gelir düzeyi, medeni hal; *sosyal ve kültürel faktörler* toplumun kültürel değerleri, inançları, yaşam düzeyleri, aile yapısı, sosyal grup, mesleki çevre; *ekonomik faktörler* ülkenin milli geliri, kişi başına düşen gelir, gelir dağılımı, tasarruf düzeyi, enflasyon, kamu harcamaları, devlet borçları; *politik ve hukuki faktörler* ise hükümetin aldığı kararlar, vergi idaresine bakış, vergi sistemine bakış, vergi ile ilgili çıkarılan yasa ve yönetmelikler şeklinde sayılabilir.

Kişilerin vergiyi algılaması bu faktörlerin etkisi ile ülkeden ülkeye, zamandan zamana ve mekandan mekana (örneğin bir ülkede bölgeden bölgeye, şehirden köye) değişkenlik göstermektedir. Örneğin, Fransa, İtalya ve İspanya'da vergi kavramı için kullanılan *impot*, *imposto* ve *impuesto* kelimeleri rahatsız edici bir yükü yüklenmek anlamına geldiği halde; İngilizce'de *tax* ve *duty*; Almanca'da *Abgabe* ve *Steuer* veya İskandinavca *skat* kelimeleri harç, görev, yardım veya devlet hazinesi için verilen aidatı ifade eder ve büyük ölçüde devlet varlığının zorunluluğuna inanan bir anlayışın ürünüdür⁶.

E) BU KONUDA YAPILAN ÇALIŞMALAR

Vergi psikolojisi içerisinde yer alan vergi algılaması konusunda sınırlı sayıda araştırma bulunmaktadır. Örneğin, Sağbaş (2003) Türkiye örneğinde, yerel vergiler konusunda vergi ödeyenlerin düşüncelerini ve bu vergileri nasıl algıladıklarını Kamu Tercih

⁶ Günter SCHMÖLDERS, *Genel Vergi Teorisi*, (Çev.: Salih TURHAN), Gözden Geçirilmiş İlaveli Dördüncü Baskı, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1976, s. 113.

Teorisi ile ilişkilendirerek araştırmıştır⁷. Bir başka örnekte Pommerehne ve Schneider (1978), mali yanılısama konusunu merkezi vergilerin algılanması ile ilişkilendirerek araştırmıştır⁸.

Vergi algılamasıyla ilgili çocuklar üzerinde yapılmış çalışmaya rastlanılmamıştır. Bununla birlikte ilköğretim öğrencilerinin sosyal bilgiler ile ilgili kavramları anlama düzeyi ve kavram yanılgılarını araştıran çalışmalar bulunmaktadır. Örneğin Ekiz ve Akbaş (2005), Trabzon örneğinde ilköğretim 6. sınıf öğrencilerinin astronomi ile ilgili kavramları anlama düzeylerini ve bu kavramlarla ilgili yanılgılarını anket ve mülakat yöntemiyle araştırmıştır⁹.

Bunun dışında vergilendirme psikolojisi, mükellefin vergi karşısındaki davranışları, vergi kaçırma eğilimini etkileyen faktörler gibi vergilerin psikolojik yönünü dikkate alan teorik¹⁰ ve ampirik çalışmalar bulunmaktadır. Ülkemizde mükelleflerin vergi karşısındaki davranışlarını ele alan ampirik araştırmalara; Muter vd.'nin (1993)¹¹, Manisa'da 505 mükellefi kapsayan ve mükelleflerin vergi karşısındaki tutum ve davranışlarını inceleyen anket çalışması, Gerçek ve Yüce'nin (1998)¹², Bursa'da Ticaret ve Sanayi Odasına kayıtlı 235 mükellefi kapsayan ve mükelleflerin vergiye bakışını belirleyen öncelikli faktörlerin tespitine yönelik anket çalışması, Demir'in (1999)¹³, Afyon'da mükelleflerin vergi karşısındaki davranışlarını belirlemeye

⁷ İsa SAĞBAŞ, "Kamu Tercih Teorisi ve Türkiye'de Yerel Vergilerin Algılanması", *Amme İdaresi Dergisi*, C.: 36, S.: 1, 2003, s. 169-178.

⁸ Sağbaş'ın (2003), Pommerehne ve Schneider'den (1978, s. 381) alıntısı.

⁹ Durmuş EKİZ, Yavuz AKBAŞ, "İlköğretim 6. Sınıf Öğrencilerinin Astronomi İle İlgili Kavramları Anlama Düzeyi ve Kavram Yanılgıları", *Milli Eğitim*, Sayı: 165, Kış/2005, s. 61-78

¹⁰ Bu konuda yapılmış teorik çalışmalar için bkz. Doğan (1993), Şenyüz (1995) Batirel (1996), Uçak (1997), Aktan (2002), Çelikkaya (2002), Kılıç (2004).

¹¹ Naci MUTER, Süreyya SAKINÇ, Kemal ÇELEBİ, *Mükelleflerin Vergi Karşısındaki Tutum ve Davranışları Araştırması*, Celal Bayar Üniversitesi, İİBF, Maliye Bölümü, Manisa, 1993.

¹² Adnan GERÇEK, Mehmet YÜCE, *Mükelleflerin Vergiye Yaklaşımı Açısından Türk Vergi Sisteminin Değerlendirilmesi*, Bursa Ticaret ve Sanayi Odası, Bursa, 1998.

¹³ İhsan C. DEMİR, *Mükelleflerin Vergi Karşısındaki Davranışları: Afyon İli Anket Çalışması*, Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, 1999.

yönelik anket çalışması, Bayraklı vd.'nin (2004a)¹⁴, vergi kaçırma etkileyen faktörlerin tespitine yönelik anket çalışması ve Bayraklı vd.'nin (2004b)¹⁵, Uşak'ta 302 mükellefi kapsayan ve vergi kaçırma eğilimini etkileyen faktörlerin tespitine yönelik anket çalışması örnek verilebilir.

III. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ VE BULGULAR

Çalışmada ilköğretim çağındaki öğrencilerin vergiyi nasıl algıladıkları ve vergiyi algılamaları üzerinde etkili olan faktörlerin neler olduğu konusu, Afyonkarahisar ilinde ilköğretim öğrencileriyle yapılan anket ve mülakattan elde edilen veriler ışığında incelenmiştir. Çalışmada anket ve mülakat yöntemlerinin birlikte kullanılması araştırmanın doğası gereği mümkün olup, bu yolla araştırmanın güvenilirliğinin artırılması amaçlanmıştır¹⁶.

Anket sorularının hazırlanmasında konuyla ilgili literatürün taranması yanında, ilköğretim sosyal bilgiler öğretmenlerinin konu hakkındaki düşüncelerinden ve vergi konusunu işleyiş biçimlerinden (derslerde ve sosyal etkinlikler çerçevesinde) ve vergi konusunun geçtiği ilköğretim ders kitaplarından yararlanılmıştır. Ayrıca anket uygulanmadan önce bu konuda pilot çalışma¹⁷ yapılmış, pilot çalışma yardımıyla bir anket geliştirilmiştir.

Anket çalışması 11, 12 ve 13 Ekim 2005 tarihinde Afyonkarahisar il merkezinde gerçekleştirilmiştir. Ankete ilköğretim 3., 4., 5., 6., 7. ve 8. sınıflardaki öğrencilerden oluşan toplam 180 öğrenci katılmıştır. Bunlardan 170'inin cevapları dikkate alınmıştır. 10 öğrencinin anket sorularına verdiği cevapların eksik olması

¹⁴ Hasan H. BAYRAKLI, Naci T. SARUÇ, İsa SAĞBAŞ, Vergi Kaçakçılığını Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi ve Vergi Kaçakçılığını Önleme Yöntemleri, 19. Ulusal Maliye Sempozyumunda Sunulan Bildiri, Antalya 2004.

¹⁵ Hasan H. BAYRAKLI, İsa SAĞBAŞ, Lütfi URAL, "Vergi Kaçırma Eğilimini Etkileyen Faktörlerin İncelenmesi: Uşak İli Örneği", *Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi*, C. VI, S. 1, Haziran 2004, s. 197-214.

¹⁶ EKİZ, AKBAŞ, s. 63.

¹⁷ Pilot çalışma Mayıs 2005'te Afyonkarahisar ili Emirdağ ilçesinde 20 ilköğretim öğrenciyle yapılmıştır. Unutulan ya da hatalı olan sorular tespit edilmiş ve hatalar düzeltilerek, yeni eklemelerle anket soruları hazırlanmıştır.

nedeniyle bunlar çalışmadan çıkarılmıştır. İlköğretim 1. ve 2. sınıfların öğrenim düzeyi göz önüne alınarak bunlar araştırmaya dahil edilmemiştir. Örnek kütleinin sayısının az olduğu iddia edilebilir. Örnek kütleinin sayısının azlığı sınırlı olanaklarla yapılan bu çalışmanın bir kısıtı olarak kabul edilebilir.

Anket çalışması, Afyonkarahisar Valiliği İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nün uygun gördüğü ve Afyonkarahisar Valiliği'nin olur verdiği Merkez Atatürk İlköğretim Okulu, Hüseyin Sümer İlköğretim Okulu ve Gedik Ahmet Paşa İlköğretim Okulu ile yapılmıştır. Okullar kümelere göre örnekleme yönteminin tesadüfi olmayan biçimine göre seçilmiştir¹⁸. Okulların seçiminde, sosyoekonomik çevresinin (örneğin öğrencilerin ailesinin gelir ve eğitim düzeyi gibi) farklı olduğu düşünülen ilköğretim okulları tercih edilmiştir¹⁹. Çalışmaya katılan öğrenciler, ulaşılabilirlik kriterine göre seçilmiştir²⁰. Çalışmada ankete katılmak isteyen herkes kabul edildiği için öğrenciler arasında taraf tutulmamıştır.

¹⁸ Örnekleme yöntemleri olasılıklı ve olasılıksız olmak üzere iki ana gruba ayrılmaktadır. Olasılıklı örnekleme yöntemi deneklerin evrenden bilinen ve eşit olasılıkla seçilebildiği yöntemlerdir. Olasılıksız örnekleme ise, deneklerin evrenden bilinen bir olasılık ve eşit şansa seçilemediği yöntemlerdir. Kümelere göre örnekleme yöntemi olasılıklı örnekleme yöntemi olup, elemanların değil de grupların (örneğin coğrafi bölgeler, şehirler, banka şubeleri, okullar, hastaneler, işletmeler gibi) tesadüfi seçildiği örnekleme yöntemidir. Çalışmada okulların seçimi kümelere göre örnekleme yönteminin tesadüfi olmayan (olasılığa dayanmayan) biçimine göre seçilmiştir. Remzi ALTUNIŞIK vd., *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*, Sakarya Kitabevi, Sakarya, 2004, s. 128-129.

¹⁹ Buna göre Atatürk İlköğretim Okulu sosyoekonomik çevresi yüksek olan, Hüseyin Sümer İlköğretim Okulu orta düzey olan ve Gedik Ahmet Paşa İlköğretim Okulu ise düşük olan ilköğretim okulunu temsil etmektedir.

²⁰ Olasılıksız örnekleme yöntemi zorunlu kalınmadıkça kullanılmamalıdır. Çünkü örneğin seçiminde önyargılı davranıldığından örneğin evreni temsil gücü azalmaktadır. Ancak sosyal bilimlerde araştırmaların büyük çoğunluğunda evrenin tam listesi olmadığı için olasılıklı örnekleme yapmak mümkün değildir. Örneğin Afyonkarahisar il merkezinde ilköğretim öğrencilerinin tam isim listesini elde edemeyiz. Elde edilse bile rasgele seçilen öğrencilerin ankete katılmayı kabul edip etmeyeceğini bilemeyiz. Bu nedenle anket çalışması, araştırmaya katılmayı kabul eden öğrencilerle gerçekleştirilmiştir. Yani ankete katılan öğrenciler, ulaşılabilirlik kriterine göre seçilmiştir. (ALTUNIŞIK vd., s. 127-131).

Anket soruları daha çok iki veya çok seçenekli sorulardan oluşmaktadır. Az sayıda da açık uçlu soruya yer verilmiştir. Ankete katılan öğrenciler; anket sorularına verecekleri cevaplarının sadece bilimsel amaçlı kullanılacağı, sonuçların toplu olarak analiz edileceği ve cevaplarının kesinlikle açıklanmayacağı yönünden rahatlatılmıştır. Ankete katılan öğrencilerle ilgili bazı bilgiler şu şekildedir²¹.

Mülakat, 2005 Ekim ayının üçüncü haftasında Afyonkarahisar il merkezinde anket çalışmasının yapıldığı üç ilköğretim okulunda ilköğretim 6., 7. ve 8. sınıflardan oluşan toplam 25 öğrencinin katılımı ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmada yarı yapılandırılmış mülakat yöntemi kullanılmıştır. Mülakat başlamadan önce öğrencilere yapılan çalışma hakkında kısa bir bilgi verilmiş ve mülakat sorularına verdikleri cevaplarının notlarını etkilemeyeceği anlatılarak öğrenciler rahatlatılmıştır. Mülakatta verilen cevaplar elle not alınmış ve mülakatın yavaşlamasını, cevaplayıcıların sıkılmasını önlemek için tutulan notlar kısaltılmıştır. Mülakat sorularına verilen cevaplar hiçbir değişikliğe uğratılmadan çalışmaya aynen yansıtılmıştır.

21

		Sayı	Sıklık (%)
Cinsiyet	Erkek	72	42,4
	Kız	98	57,6
Yaş	9-10	55	32,4
	11-12	55	32,4
	13-14	51	30
	15-16	9	5,3
Eğitim Düzeyi	3. Sınıf	29	17,1
	4. Sınıf	29	17,1
	5. Sınıf	29	17,1
	6. Sınıf	27	15,9
	7. Sınıf	28	16,5
	8. Sınıf	28	16,5
Ailenin Yaklaşık Bir Aylık Geliri	Düşük gelir (500 YTL'den az)	41	24,1
	Orta gelir (500-2000 YTL)	109	64,1
	Yüksek gelir (2000 YTL'den çok)	20	11,8
Anne ve Babanın Eğitim Düzeyi	Az eğitilmiş (orta okul)	97	57,1
	Orta eğitilmiş (lise ve üzeri)	57	33,5
	Yüksek eğitilmiş (üniversite)	16	9,4
Katılımcı Sayısı	170		

A) ÖĞRENCİLERİN VERGİYİ ALGILAMASI

Öğrencilerin vergiyi nasıl algıladığını belirlemek amacıyla sorulan anket ve mülakat sorularına verilen cevaplar literatürden de yararlanılarak çeşitli kategorilere (anlama, sınırlı anlama, anlamama, yanlış anlama ve cevap vermeme) ayrılmıştır²². Mülakatta anlamama kategorisine giren cevap olmadığından bu kategoriye değinilmemiştir.

Buna göre *anlama* kategorisi, vergiler ile devletin sunduğu hizmetler arasında bağlantı kuran cevaplardan oluşmaktadır. Örneğin; "*Vergi, devlete ödenen ve karşılığında hizmet olarak vatandaşlara geri dönen değerlerdir*". *Sınırlı anlama*, vergiler ile devletin sunduğu hizmetler arasında bağlantı kuramayan ve verginin sadece bir yönünü (devlete verilmesi, zorunlu olması, karşılıksız olması gibi) dikkate alan cevaplardan oluşmaktadır. Örneğin; "*Vergi, insanların vermek zorunda olduğu parasal yükümlülüktür*". *Anlamama*, öğrencilerin vergi konusunda belirli bir düşünceye sahip olmadığını gösteren cevaplardan oluşmaktadır. Örneğin; "*Kişiler devlete vergi vermelidir*", "*Babam vergiyi bugün yatırdı*". *Yanlış anlama*, öğrencilerin algı yanlışlarının olduğu ve vergi kavramını ortaya koymayan örneğin; vergi "*gerekli resmi kağıt*", "*bir kart*", "*oturduğumuz evle ilgili bir kağıt*", "*alınan bir malın miktarı*", "*mallara yapılan zam*" gibi alternatif cevaplardan oluşmaktadır. *Cevap vermeme*, boş bırakılan ya da eksik olan cevaplardır. Bununla ilgili tablo ve açıklamalar aşağıda sunulmuştur.

Tablo 1. Öğrencilerin Vergiyi Tanımlaması (Anket Sonuçları)

Vergi Sizde Nedir?	Anlama	Sınırlı Anlama	Anlamama	Yanlış Anlama	Cevap Vermeme
Sayı	16	60	10	39	45
Sıklık (%)	9,4	35,3	5,9	22,9	26,5

Yapılan anket sonuçlarına göre öğrencilerin vergi denildiği zaman aklına ilk olarak (% 35) "*devlete verilen, karşılıksız olan ve zorunlu olarak ödenen para*" gelmektedir. İkinci olarak, vergi tanımını ortaya koymayan (% 23) "*alınan bir malın miktarı, mallara*

²² EKİZ, AKBAŞ, s. 65.

yapılan zam, bir kurula yardım etme” gibi alternatif cevaplar gelmektedir. Üçüncü olarak, vergiler ile devletin sunduğu hizmetler arasında bağlantı kuran cevaplar (% 9) gelmektedir. Bu soruya cevap vermeyenlerin sayısı (% 27) oldukça fazla olup, anlamama kategorisinde cevap verenlerin sayısı ise % 6’dır (Tablo 1).

Tablo 2. Öğrencilerin Vergiyi Tanımlaması (Mülakat Sonuçları)

Vergi denince aklınıza ne geliyor? Vergiyi kim alır? Vergiyi kimler öder?	Anlama	Sınırlı Anlama	Yanlış Anlama	Cevap Vermeme
Sayı	4	12	9	-
Sıklık (%)	16	48	36	-

Mülakat sonuçlarında da anket sonuçlarına benzer bulgular elde edilmiştir. Buna göre sınırlı anlama % 48, yanlış anlama % 36 anlama % 16’dır. Tabloya göre vergi, devlete zorunlu olarak ve karşılıksız verilen değer olarak anlaşılmaktadır. Ayrıca vergiyi tam olarak kavramayan cevaplar oldukça fazladır (Tablo 2). Sonuç olarak verginin doğru algılanması mali bağlantının kurulmasına bağlıdır. Yapılan mülakat ve anket sonuçlarına göre, öğrencilerin önemli bir kısmının vergiler ile kamu hizmetleri arasında bağlantı kuramadığı tespit edilmiştir. Bu durum öğrencilerin vergi konusunda algılama yanılgılarının olduğunu göstermektedir.

B) ÖĞRENCİLERİN VERGİYİ ALGILAMASINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Çalışmada ilköğretim çağındaki öğrencilerin vergiyi algılamaları üzerinde etkili olan kişisel faktörler (cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi, anne babanın eğitim düzeyi, ailenin gelir düzeyi gibi) ile sosyal faktörler (aile, okul, çevre, iletişim araçları gibi) yapılan anket çalışmasının sonuçlarından yararlanılarak irdelenmiştir. Veriler çapraz tablo yöntemi ile analiz edilmiştir. Bununla ilgili tablo ve açıklamalar aşağıda sunulmuştur.

Tablo 3. Vergi Algılaması Üzerinde Cinsiyet Faktörünün Etkisi

Değerler % olarak		Cinsiyet	
		Erkek	Kız
Vergi Sizce Nedir?	Anlama	11,1	8,2
	Sınırlı Anlama	37,5	33,7
	Anlamama	5,6	6,1
	Yanlış Anlama	22,2	23,5
	Cevap Vermeme	23,6	28,6

Tablo 3'e göre, erkek öğrencilerin % 11'i kız öğrencilerin ise % 8'i anlama kategorisinde (vergi ile devletin sunduğu hizmetler arasında bağlantı kuran) cevap vermiştir. Anlama kategorisine sınırlı anlama kategorisi eklendiğinde bu durum erkekler % 49, kızlar % 42 olmaktadır. Dolayısıyla, verginin doğru algılanması açısından erkek öğrenciler ile kız öğrenciler arasında önemli bir fark yoktur. Sonuç olarak cinsiyet faktörü, öğrencilerin vergiyi algılamaları üzerinde belirleyici bir faktör değildir.

Tablo 4. Vergi Algılaması Üzerinde Yaş Faktörünün Etkisi

Değerler % olarak		Yaş Düzeyi			
		9-10	11-12	13-14	15-16
Vergi Sizce Nedir?	Anlama	-	10,9	13,7	33,3
	Sınırlı A.	23,6	43,6	43,1	11,1
	Anlamama	3,6	5,5	7,8	11,1
	Yanlış A.	23,6	21,8	23,5	22,2
	C. Vermeme	49,1	18,2	11,8	22,2

Tablo 4'e göre, sadece anlama kategorisi dikkate alındığında öğrencilerin vergiyi doğru algılamaları yaş ilerledikçe artmaktadır (buna göre sırasıyla %0, %11, %14, %33). Anlama kategorisine sınırlı anlama kategorisi eklendiğinde (buna göre sırasıyla %24, %55, %57, %44) ortaya iki sonuç çıkmaktadır. Birincisi, yaş arttıkça verginin doğru algılanması artmaktadır. İkincisi, yaş arttıkça verginin doğru algılanması artmakla birlikte, belli bir yaştan sonra yaş arttıkça azalmaktadır. Sonuç olarak yaş faktörünün vergiyi doğru algılamadaki etkisi net olmamakla birlikte, genel olarak yaş ilerledikçe öğrencilerin vergiyi doğru algılamalarının arttığı söylenebilir.

Tablo 5. Vergi Algılaması Üzerinde Eğitim Düzeyinin Etkisi

Değerler % olarak		Eğitim Düzeyi					
		3. Sınıf	4. Sınıf	5. Sınıf	6. Sınıf	7. Sınıf	8. Sınıf
Vergi Sizce Nedir?	Anlama	-	-	6,9	22,2	10,7	17,9
	Sınırlı A.	27,6	20,7	58,6	29,6	46,4	28,6
	Anlamama	-	6,9	3,4	7,4	3,6	14,3
	Yanlış A.	27,6	20,7	6,9	33,3	32,1	17,9
	C. Vermeme	44,8	51,7	24,1	7,4	7,1	21,4

Tablo 5'e göre, anlama kategorisi ele alındığında öğrencilerin eğitim düzeyinin vergiyi doğru algılamadaki etkisi belirgin değildir. Anlama kategorisine sınırlı anlama kategorisi eklendiğinde bu durum sırasıyla % 28, % 21, % 66, % 52, % 57 ve % 47 şeklinde olmaktadır. Buna göre, eğitim düzeyi faktörü²³, öğrencilerin vergiyi algılamaları üzerinde belirleyici bir faktör değildir.

Tablo 6. Vergi Algılaması Üzerinde Anne Babanın Eğitim Düzeyinin Etkisi

Değerler % olarak		Anne ve Babanın Eğitim Düzeyi		
		Az Eğitimli	Orta Eğitimli	Çok Eğitimli
Vergi Sizce Nedir?	Anlama	10,3	8,8	6,3
	Sınırlı A.	26,8	42,1	62,5
	Anlamama	8,2	3,5	-
	Yanlış A.	26,8	21,1	6,3
	C. Vermeme	27,8	24,6	25

Tablo 6'ya göre, sadece anlama kategorisi ele alındığında anne babanın eğitim düzeyi arttıkça, öğrencilerin vergiyi doğru algılamaları azalmaktadır. Ancak, anlama kategorisine sınırlı anlama kategorisi eklendiğinde anne babanın eğitim düzeyi arttıkça, öğrencilerin vergiyi doğru algılamaları artmaktadır (buna göre sırasıyla % 37 az eğitimli, % 51 orta eğitimli, % 69 çok eğitimli). Ayrıca yanlış anlama kategorisi de dikkate alındığında, anne babanın eğitim düzeyi arttıkça, öğrencilerin vergiyi yanlış algılamaları azalmaktadır (buna göre

²³ Burada eğitim düz. fak., sınıflar arası öğrenim düzeyi farklılığını ifade etmektedir

sırasıyla % 27 az eğitilmiş, % 21 orta eğitilmiş, % 6 çok eğitilmiş). Sonuç olarak anlama, sınırlı anlama ve yanlış anlama kategorileri birlikte ele alındığında anne babanın eğitim düzeyi arttıkça, öğrencilerin vergiyi doğru algılamalarının arttığı söylenebilir.

Tablo 7. Vergi Algılaması Üzerinde Ailenin Gelir Düzeyinin Etkisi

Değerler % olarak		Ailenin Yaklaşık 1 Aylık Geliri		
		Düşük Gelir	Orta Düzey Gelir	Yüksek Gelir
Vergi Sizce Nedir?	Anlama	2,4	11,9	10
	Sınırlı A.	22	38,5	45
	Anlamama	12,2	3,7	5
	Yanlış A.	31,7	20,2	20
	C. Vermeme	31,7	25,7	20

Tablo 7'ye göre, anlama kategorisi dikkate alındığında ailenin gelir düzeyi arttıkça, öğrencilerin vergiyi doğru algılamalarının arttığı söylenebilir. Anlama kategorisine sınırlı anlama kategorisi eklendiğinde bu sonuç daha belirgindir (buna göre sırasıyla % 24 düşük gelirli, % 50 orta düzey gelirli, % 55 yüksek gelirli). Buna göre ailenin gelir düzeyi arttıkça, öğrencilerin vergiyi doğru algılamaları artmaktadır.

Tablo 8. Vergi Algılaması Üzerinde Sosyal Faktörlerin Etkisi (1)

Vergi kelimesini nereden duydunuz?	Aile	Okul	Çeşitli Yayınlar	İletişim Araçları	Çevre
Sayı	53	15	9	32	18
Sıklık (%)	41,7	11,8	7,1	25,2	14,2

Tablo 8'e göre, öğrencilerin vergiyi algılamalarını etkileyen sosyal faktörlerin başında *aile* (% 42) ve *iletişim araçları* (% 25) gelmektedir. Ayrıca belirtilen sosyal faktörlerin öğrencilerin vergiyi algılamalarını nasıl etkilediğini belirlemek amacıyla çapraz tablo analizine yer verilmiştir. Bununla ilgili çapraz tablo aşağıda sunulmuştur.

Tablo 9. Vergi Algılaması Üzerinde Sosyal Faktörlerin Etkisi (2)

Değerler % olarak		Vergi kelimesini nereden duydunuz?				
		Aile	Okul	Çeşitli Yayınlar	İletişim Araçları	Çevre
Vergi Sizde Nedir?	Anlama	9,4	13,3	11,1	15,6	16,7
	Sınırlı A.	52,8	40	33,3	46,9	44,4
	Anlamama	7,5	-	22,2	6,3	11,1
	Yanlış A.	30,2	40	22,2	28,1	27,8
	C. Vermeme	-	6,7	11,1	3,1	-

Tablo 9'a göre, anlama ve sınırlı anlama kategorileri birlikte ele alındığında iletişim araçları (% 63), aile (% 62) ve çevrenin (% 61) öğrencilerin vergiyi doğru algılamalarına etkisi, okul ve çeşitli yayınlara göre daha yüksek bulunmuştur.

C) ÖĞRENCİLERİN VERGİ VERMEYE VE DEVLETİN VERGİ ALMASINA BAKIŞI

Vergilendirme olayında temelde iki taraf vardır. Aktif vergi sujesi olan devlet vergi alır, pasif vergi sujesi olan insanlar ise (daha doğru bir ifadeyle vergi kanunlarına göre üzerine vergi borcu düşen gerçek ve tüzel kişiler) vergi verir. Burada öğrencilerin vergi vermeye ve devletin vergi almasına bakışı belirlenmek istenmiştir. Bununla ilgili tablo ve açıklamalar aşağıda sunulmuştur.

Tablo 10. Öğrencilerin Vergi Verme İsteği

Siz olsanız, vergi vermek ister misiniz?	Evet	Hayır	Kararsızım
Sayı	118	15	37
Sıklık (%)	69,4	8,8	21,8

Tablo 10'a göre, *Siz olsanız, vergi vermek ister misiniz?* sorusuna öğrencilerin % 69'u evet, % 31'i hayır veya kararsızım şeklinde cevap vermiştir. Sonuç olarak, vergi vermeye olumsuz yaklaşan % 31'lik kısım önemli bir büyüklüktedir. Bu oranın % 9'u tamamen vergi vermeye karşı iken, % 22'si vergi vermeye kararsız yaklaşmaktadır.

Tablo 11. Öğrencilerin Devletin Vergi Almasına Bakışı

Devletin vergi almasını doğru buluyor musunuz?	Evet	Hayır	Kararsızım
Sayı	111	18	41
Sıklık (%)	65,3	10,6	24,1

Tablo 11'e göre, *Devletin vergi almasını doğru buluyor musunuz?* sorusuna öğrencilerin % 65'i evet, % 11'i hayır, % 24'ü ise kararsızım şeklinde cevap vermiştir. Buna göre, öğrencilerin önemli bir kısmı (% 35) *Devletin vergi almasını doğru buluyor musunuz?* şeklindeki soruya hayır veya kararsızım cevabını vermiştir.

Tablo 12. Öğrencilerin Vergiye Olumsuz Bakışının Nedenleri

Cevabınız hayırsa (veya kararsız), devletin vergi almasını neden doğru bulmuyorsunuz?	Sayı	Sıklık (%)
Alınan vergiler doğru yere harcanmadığı için,	14	8,2
Vergisini ödemeyenlerde olduğu için,	10	5,8
Çok sayıda vergi olduğu için,	10	5,8
Sürekli vergi alındığı için,	10	5,8
Vergiler çok yüksek olduğu için,	9	5,2

Tablo 12'ye göre, Tablo 11'deki soruya hayır veya kararsızım şeklinde cevap veren öğrencilerin vergiyi olumsuz algılamasının en önemli nedeni "*alınan vergilerin doğru yere harcanmadığı düşüncesi*" (% 8)'dir. Ayrıca vergisini ödemeyenlerin olması (% 6), sürekli vergi alınması (% 6) ve vergi sayısının çok olması (% 6) da önemli nedenler arasında gösterilmiştir.

D) ÖĞRENCİLERİN VERGİ VERMEYENLERE BAKIŞI

Devlet örgütünün yürütülebilmesi ve bu yolla toplumsal ihtiyaçların karşılanabilmesi için gerekli olan gelir kaynaklarının en önemlisi vergilerdir. Bu nedenle vergi vermemek sadece devlete zarar vermez, topluma da zarar verir. Burada öğrencilerin vergi vermeyenlere bakışı yapılan anket ve mülakat çalışmalarından elde edilen veriler ışığında açıklanmıştır.

Tablo 13. Öğrencilerin Vergi Vermeyenlere Bakışı (Anket Sonuçları)

Vergisini ödemeyen birisi sizce nasıl biridir?	Sayı	Sıklık (%)
Kötü bir vatandaş	101	59,4
Kurnaz	25	14,7
Hırsız	14	8,2
Zeki	10	5,9
Normal bir vatandaş	9	5,3
Bilmiyorum	7	4,1
Ödeyecek durumu olmayan	2	1,2
Diğer (nankör vs)	2	1,2

Tablo 13'e göre, öğrencilerin % 68'i vergisini ödemeyenleri kötü bir vatandaş, hırsız olarak değerlendirirken; % 26'sı ise kurnaz, zeki ve normal bir vatandaş olarak değerlendirmektedir. Buna göre, öğrencilerin önemli bir kısmı (% 68) vergi vermeyenlere olumsuz yaklaşmakla birlikte, % 26'sı vergi vermeyenleri olumlu değerlendirmektedir.

Tablo 14. Öğrencilerin Vergi Vermeyenlere Bakışı (Mülakat Sonuçları)

Vergi vermeyen insanları nasıl değerlendiriyorsunuz? Neden?	a	b	c	d	e
Sayı	3	16	5	1	-
Sıklık (%)	12	64	20	4	-

Tablo 14'e göre, öğrencilerin % 64'ü vergi vermeyenleri kötü değerlendirdiğini, % 20'si duruma bağlı olacağını, % 12'si iyi değerlendirdiğini ifade etmiş ve % 4'ü ise beni ilgilendirmez şeklinde cevap vermiştir. Örneğin bu soruya öğrencilerin verdiği cevaplar şu şekildedir²⁴: (a) “*Vergi vermeyenleri iyi değerlendiriyorum. Zaten parası olsa verir, olmadığı için vermiyor*” (Ahmet). (b) “*Vergi vermeyenleri kötü değerlendiriyorum. Çünkü vergi vermiyor, ancak devletin sunduğu hizmetten yararlanıyor, bu vergisini verenlere haksızlık olur. Ayrıca vergi verilmediği zaman toplum zarar görür, topluma hizmet gelmez*” (Hülya). (c) “*Duruma bağlı eğer devlet*

²⁴ Araştırmanın etiği açısından mülakata katılan öğrencilerin kimliği gizlenmiş ve öğrencilere takma isimler verilmiştir.

hizmet sunuyorsa, vergi vermeyenleri yanlış bulurum, devlet hizmet sunmuyorsa, vergi vermeyenleri normal karşılarım (Ali). (d) *“Vergi vermeyenlerin o kendi seçimi, beni ilgilendirmez”* (Aslı). (e) Cevap vermeme kategorisidir.

Ayrıca anket çalışmasında öğrencilere anketteki sorular dışında vergi ile ilgili düşüncelerini ifade edebilecekleri belirtilmiştir. Öğrencilerin bazılarının verdiği cevaplar ilginçtir. Örneğin ilköğretim 5. sınıftaki bir kız öğrenci, vergi hakkındaki düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir: *“Verginin niçin verildiğini bilmiyorum, ancak vergi vermenin kötü bir şey olduğunu düşünüyorum”*. Ayrıca aynı öğrenci Vergi sizce nedir? şeklindeki anket sorusuna *zorunlu borç* şeklinde cevap vermiştir. İlköğretim 7. sınıftaki bir kız öğrencinin vergi hakkındaki düşünceleri şu şekildedir: *“Vergi vermeyen insanlara her zaman kötü gözle bakılamaz, çünkü ödeyecek durumu olmayabilir, diğer yandan bazı insanların ödeyecek durumu olup da vergi ödememesi asıl kötüdür”*. Ayrıca aynı öğrenci Vergi sizce nedir? şeklindeki anket sorusuna *devlete ödenen maaş* şeklinde cevap vermiştir.

İlköğretim 7. sınıftaki bir erkek öğrencinin vergi hakkındaki düşünceleri şu şekildedir: *“Türkiye’de çok fazla vergi alan kurum var. Bu durum insanların gelirini azaltıyor. Bu nedenle vergiler insanların gelirine göre ayarlanmalıdır”*. Ayrıca aynı öğrenci Vergi sizce nedir? şeklindeki anket sorusuna *devlete mecbur olarak verilen ücret* şeklinde cevap vermiştir. Bir başka örnekte ise, ilköğretim 8. sınıftaki bir erkek öğrencinin vergi hakkındaki düşünceleri şu şekildedir: *“Vergi konusunda vatandaşlar ve öğrenciler mutlaka aydınlatılmalıdır”*. Ayrıca aynı öğrenci Vergi sizce nedir? şeklindeki anket sorusuna *para yatırmak* şeklinde cevap vermiştir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Ödenen vergiler ile sağlanan kamu hizmetleri arasında bağlantı kurulması, insanların vergi ödemeyi daha ihtiyatlı değerlendirmesini sağlayacaktır. Çünkü toplumun yararına olduğu ve daha sonra hizmet olarak topluma yansıtacağı bilinci vergilere olumlu yönde bakmayı sağlayacaktır. Bu bağlantının kurulamaması, verginin devlet tarafından zorla alınan bir yük, bir ceza gibi algılanması insanların

vergi ödeme isteğini azaltarak vergi alanındaki kayıt dışı ekonominin artmasına yol açacaktır.

Kişilerin vergi vermemesi, sadece devlete zarar vermeyecek, aynı zamanda devletin sunduğu hizmetler vergiler ile karşılandığından kişilerin kendisinin, yakınlarının ve toplumun devletin sunduğu hizmetlerden gereği gibi yararlanamamasına yol açacaktır. Uzun dönemde ise devlet gelirlerindeki azalma ekonomiyi olumsuz yönde etkileyecek ve işsizlik, enflasyon, borçlanma sonucu borç faiz ödemelerinde sıkıntı gibi istikrarsızlıklar oluşacaktır.

Bu nedenle toplumun vergiyi doğru algılaması bağlamında, verginin bütünüyle yük olmadığını, içsel ve dışsal şekilde yararlanan kamu hizmetlerinin bir bedeli olduğunu içeren bilinçlendirme programlarına yer verilmelidir. Vergi konusunda bilinçlendirme programlarının küçük yaşlarda (örneğin ilköğretim çağındaki öğrencilerden itibaren) başlatılması yararı artıracaktır. Gerçekten küçük yaşta verginin önemini kavrayan bir kişinin ileride vergiye yaklaşımı daha olumlu olacaktır²⁵.

İlköğretim çağındaki öğrencilerin vergileri nasıl algıladığı önemlidir. Küçük yaşta vergi konusunda edinilen bilgiler, ileride vergilere karşı gösterilecek tutum ve davranışların nedenlerinden birisi olabilir. Bu nedenle küçük yaşlarda çocuklara vergilerin önemi anlatılmalı ki, ileride vergi kaçakçısı olmasınlar veya bu yollara başvurmaları. Bir başka ifadeyle vergi kaçakçısı biri durup dururken bu yollara başvurmamaktadır. Örneğin, küçük yaşlarda ailesinden, çevresinden veya çeşitli şekillerde edindiği bilgiler nedeniyle vergileri yanlış algılaması, ileride bu yollara başvurmaya yol açmaktadır.

Bu nedenle vergi alanındaki kayıt dışı ekonominin azaltılması yollarından birisi, ilköğretim çağındaki öğrencilerin vergi konusundaki algılama yanlışlarının düzeltilmesi ve böylece ileride bu yollara başvurmalarının önlenmesidir. Çalışmada ilköğretim çağındaki öğrencilerin vergiyi doğru algılayamadıkları ve vergi konusunda algılama yanlışlarının olduğu tespit edilmiştir. Öğrencilerin vergiyi

²⁵ Doğan ŞENYÜZ, “Maliye Mükellef İlişkilerinde Karşılaşılan Sorunlar”, *Sayıştay Dergisi*, Sayı 7, 1992, s. 18.ŞENYÜZ, 1992, s. 18.

algılamalarını etkileyen sosyal faktörlerin başında aile ve iletişim araçları gelmektedir.

Buradan hareketle çalışmaya ilişkin bazı önerilerde bulunulabilir. Birincisi, ilköğretim okullarında vergi konusunun işleyiş biçimine ilişkindir. Buna göre, ilköğretim ders kitaplarında ve derslerde vergi konusunda anlatılanlar mutlaka sınırlı olacaktır. Ancak vergiler ile kamu hizmetlerinin arasındaki bağlantının öğrencilere görsel olarak anlatılması onların vergiyi algılamasını olumlu yönde etkileyebilecek ve vergilerin önemi akılda daha kalıcı olabilecektir. Ayrıca ders konusu dışında örneğin vergi haftasında öğrencilere görsel materyaller kullanılarak vergilerin önemi anlatılabilir. Bu bir tiyatro gösterisi biçiminde de olabilir. Yine ilköğretim öğrencilerine ders kitaplarının devlet tarafından bedava dağıtılması ile vergiler arasında bir ilişki kurularak da öğrencilere vergilerin önemi anlatılabilir.

İkincisi, akademisyenlere yöneliktir. Üniversitelerin özellikle maliye bölümleri vergiler ile kamu hizmetleri arasında bağlantı kuran ve vergilerin önemini anlatan görsel programlar hazırlayabilirler ve bu görsel programları ilköğretim okullarında ilköğretim öğrencilerine yönelik sunabilirler. Ayrıca araştırmanın bulgularından yararlanarak ilköğretim çağındaki öğrencilerin vergiyi doğru algılayabilmeleri için bazı yöntemler geliştirebilirler. Bu konuda anket çalışması yapılabilirler.

Üçüncüsü, basın gibi görsel kuruluşlara yöneliktir. TV programlarında vergiler ile kamu hizmetleri arasında bağlantı kuran gösterilere yer verilebilir. Örneğin daha iyi eğitim hizmeti, daha iyi sağlık hizmeti almak için vergi veren; bu hizmetlerden yararlanamayan veya düşük kalitede yararlanan için vergi vermeyen bir kişilik karakterize edilebilir. Bu ailelerin de bu konuda bilinçlendirilmeleri doğrultusunda çocukların vergiyi doğru algılamaları üzerinde olumlu etki yapacaktır. Çünkü araştırmanın bulgularına göre öğrencilerin vergiyi algılamaları üzerinde iletişim araçları ve ailenin etkisi yüksek bulunmuştur. Bu nedenle sadece okullarda vergilerin önemini belirten görsel materyaller öğrencilerin vergiyi doğru algılamaları üzerinde yetersiz olabilir. Bununla birlikte okullarda yapılacak görsel materyaller iletişim araçlarıyla da desteklenmelidir.

Dördüncüsü, devlete özellikle vergi idaresine yöneliktir. Devlet (özellikle vergi idaresi) yapılan bu programlara hem maddi olarak destek vermeli ve bu yolla bu programları teşvik etmeli, hem de bu programları vergi politikalarıyla yıpratmamalıdır.

KAYNAKÇA

- AKTAN Coşkun C., “Vergiler ve Mükelleflerin Psikolojik Tutumları”, 2002, <http://www.canaktan.org.tr/ekonomi/kamu-maliyesi/vergi-psiko/anasayfa-psiko.htm>, (20.06.2005).
- ALTUNIŞIK Remzi, COŞKUN Recai, BAYRAKTAROĞLU Serkan, YILDIRIM Engin, *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*, Sakarya Kitabevi, Geliştirilmiş 3. Baskı, Sakarya, Şubat 2004.
- BATIREL Ömer F., “Vergi Kaçakçılığı ve Vergiye Gönüllü Uyum”, *Vergi Dünyası*, Sayı 175, Mart 1996, s. 52-55.
- BAYRAKLI Hasan H., SARUÇ Naci T., SAĞBAŞ İsa, Vergi Kaçakçılığını Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi ve Vergi Kaçakçılığını Önleme Yöntemleri, 19. Ulusal Maliye Sempozyumunda Sunulan Bildiri, Antalya 2004.
- BAYRAKLI Hasan H., SAĞBAŞ İsa, URAL Lütfi, “Vergi Kaçırma Eğilimini Etkileyen Faktörlerin İncelenmesi: Uşak İli Örneği”, *Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi*, C. VI, S. 1, Haziran 2004, s. 197-214.
- ÇELİKKAYA Ali, “Mükelleflerin Vergiye Gönüllü Uyumunu Etkileyen Faktörler”, *E-Akademi Hukuk, Ekonomi ve Siyasal Bilimler Aylık İnternet Dergisi*, Sayı: 5, 2002, http://www.e-akademi.org/makaleler/acelikkaya_1.htm, (20.06.2005).
- DEMİR İhsan C., *Mükelleflerin Vergi Karşısındaki Davranışları: Afyon İli Anket Çalışması*, Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, 1999.
- DEVİRİM Fevzi, TEKİR Sabri ve ŞİRİN Mustafa, Vergi Psikolojisi (Ders Notları), İzmir, 1981.
- DOĞAN Bilal, “Vergi Psikolojisi ve Vergiye Karşı Psikolojik Tutumun Sonuçları”, *Vergi Raporu, Vergi Kontrol Memurları Derneği*, Yıl: 1, Sayı: 6, Eylül 1993, s. 14-21.

- EKİZ Durmuş, AKBAŞ Yavuz, “İlköğretim 6. Sınıf Öğrencilerinin Astronomi İle İlgili Kavramları Anlama Düzeyi ve Kavram Yanılgıları”, *Milli Eğitim*, Sayı: 165, Kış/2005, s. 61-78.
- ERDEM Metin, ŞENYÜZ Doğan, TATLIOĞLU İsmail, *Kamu Maliyesi*, Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa, Eylül 1998.
- GERÇEK Adnan, YÜCE Mehmet, Mükelleflerin Vergiye Yaklaşımı Açısından Türk Vergi Sisteminin Değerlendirilmesi, Bursa Ticaret ve Sanayi Odası, Bursa, 1998.
- HANÇERLİOĞLU Orhan, *Ekonomi Sözlüğü*, Remzi Kitabevi, 8. Basım, İstanbul, 1999.
- KILIÇ Seçkin, “Mükelleflerin Vergi Karşısındaki Tutum ve Davranışlarını Etkileyen Faktörler”, *Vergi Raporu, Vergi Denetmenleri Derneği*, Sayı: 68, Aralık-Ocak 2004, s. 81-90.
- MUTER Naci, SAKINÇ Süreyya, ÇELEBİ Kemal, *Mükelleflerin Vergi Karşısındaki Tutum ve Davranışları Araştırması*, Celal Bayar Üniversitesi, İİBF, Maliye Bölümü, Manisa, 1993.
- ÖZBAYDAR Sabri, *Psikoloji*, Altın Kitaplar Yayınevi, 17. Baskı, İstanbul, 1986.
- POMMEREHNE W.W. ve SCHNEİDER F., “Fiscal Illusion, Political Institutions, and Local Public Spending”, *Kyklos*, Vol.31, 1978, s. 381-408.
- SAĞBAŞ İsa, “Kamu Tercihi Teorisi ve Türkiye'de Yerel Vergilerin Algılanması”, *Amme İdaresi Dergisi*, C.: 36, S.: 1, 2003, s. 169-178.
- SCHMÖLDERS Günter, *Genel Vergi Teorisi*, (Çev.: Salih TURHAN), Dördüncü Baskı, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1976.
- ŞENYÜZ Doğan, “Maliye Mükellef İlişkilerinde Karşılaşılan Sorunlar”, *Sayıştay Dergisi*, Sayı 7, 1992, s. 17-24.
- ŞENYÜZ Doğan, *Vergilendirmede Yükümlü Psikolojisi*, Bursa, 1995.
- UÇAK Cemalettin, “Vergilendirme Psikolojisi”, *Vergi Dünyası*, Sayı 189, Mayıs 1997, s. 13-37.